

Nevelőtanárok

Az oktatási rendszeren belül tradicionálisan a szakképző iskolákra hárul a középfokú intézményrendszer legfontosabb – a jövő társadalmi szempontjából leginkább kritikus – esélyteremtő funkciója: a szakképzetlen, szegény, kis településeken élő, etnikai kisebbségekhez tartozó, tehát társadalmi szempontból hátrányos helyzetűnek tekinthető családok gyerekeinek szakmához, és ezáltal mobilitási esélyhez juttatása.

Az elmúlt évek kutatási adatai szerint az új évezred első évtizedében ezt a mobilitási feladatot a szakképző iskolák a korábbiaknál is nehezebb körülmények között és kevésbé eredményesen teljesítik. Ennek biztos jele tanulók (és köztük éppen a leginkább hátrányos helyzetű tanulók) igen magas arányban jellemző tanulmányi kudarcra a 9–10. osztályokban, ami igen gyakran vezet éppen a legrosszabb családi körülmények között élő tanulók tanulmányainak megszakításához, vagyis mobilitási esélyeik elvesztéséhez.

Az országos statisztikai adatok szerint jelenleg a szakmai iskolák tanulói közül több, mint 52 ezren laknak tanulmányi idejük alatt kollégiumban. Mivel a hátrányos helyzetű tanulók az átlagosnál gyakrabban élnek kistélepüléseken, az átlagosnál gyakrabban szorúlnak arra, hogy tanulmányaikat kollégistaként folytassák (a statisztikai adatok szerint a kollégisták között kétszeres a hátrányos helyzetű tanulók aránya), ezért a középiskolai kollégiumokra, mint speciális nevelési intézményre igen nagy feladat és felelősség hárul abban, hogy milyen feltételekkel, milyen módon és milyen pedagógiai eszközökkel képesek ellensúlyozni a családból hozott hátrányokat. A középiskolai kollégiumok egyik legfőbb funkciója elvileg az lenne, hogy támogassák az ott lakó tanulókat iskolai tanulmányaik eredményességében. Különösen igaz ez a szakmunkástanulók esetében, akik között sok a falusi iskolából jött, hátrányos helyzetű gyerek, és akiknek az esetében a kollégium pótolhatná mindazt a segítséget, amelyet általános iskolás korukban szüleiktől nem kaphattak meg. Az ő esetükben ugyanis elvileg a kollégium adottságai határozottan előnyösebb környezetet jelentenek, mint a szülői ház, mert:

- itt pedagógusok nyújthatnának nekik „szakszerű” segítséget a tanulásban, szemben alacsonyán iskolázott szüleikkel;
- több szabadidővel rendelkeznek mint otthon, ahol a háztartási és egyéb családi munkákra általában már igénybe veszik az ilyen korú gyerekeket;
- a kollégium teremtette „kulturális környezet” és az itteni felnőtt „értelmiségi” minták inkább motiválhatnák őket a tanulásra, mint családjuk és környezetük, ahol szakképzett vagy érettségizett felnőtt csak elvétve akad.

A kollégiumok tehát éppen a hátrányos helyzetű gyerekek esetében viselnek az átlagosnál sokkal nagyobb felelősséget abban, hogy mennyire képesek hozzájárulni az iskola látogatás sikeréhez, és ebben kulcsszerepük van az ott dolgozó pedagógusoknak.

Kik azok a nevelőtanárok?

Az általunk vizsgált 191 kollégiumban összesen 1187 pedagógust foglalkoztatnak, egy intézményben átlagosan hét tanár dolgozik. A tanárok túlnyomó többsége (97 szá-

zaléka) főállású. A kollégiumi nevelőtanárok között a férfiak aránya 56 százalék. Az interjúkból kiderül, hogy a nevelőtanárok döntő többsége első generációs értelmiségi. Szülei többnyire parasztok vagy munkások voltak, elvéve akad közöttük egy-egy tisztviselő vagy tanító. Szinte valamennyien nagy erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy diplomát szerezzenek, vagyis többségük konfliktusokkal és erőfeszítésekkel terhelt mobilitási utat tett meg.

A tanárok többsége az idősebb korosztályhoz tartozik. Mindössze egyötödük 30 év alatti, majdnem felük (45 százalékuk) középkorú és több mint egyharmaduk 50 év feletti. Az átlagosnál is több az idősebb nevelőtanár a megyeszékhelyi kollégiumokban és a nagy létszámú kollégiumokban.

„Nevelőtanári” végzettség a pedagógiai szakmákon belül nem létezik, erre nem képezik az embereket, hanem pályájuk során „alakulnak” nevelőtanárrá. Egyetlen interjúalanyunk sem „készült” nevelőtanárnak, valamennyi esetben „az élet hozta úgy”, hogy az lett belőlük. A szakmai iskolák kollégiumainak nevelői ezért tanulmányaik és foglalkozási pályájuk szerint is igen vegyes összetételű csoportot alkotnak. Eddigi pályájuk alapján két csoportba sorolhatók.

Jelenleg a kollégiumok nevelőtestületeinek életéből általában hiányoznak a szakmai megbeszélések és viták „formális” alkalmi. Ez egyúttal a kollégiumi nevelőtestületek tevékenységének szakmai (nevelési) színvonalát is minősíti. A nevelőtanárok a kollégiumi „nevelést” sokkal inkább eddigi tudásuk és tapasztalataik alapján végzett „egyéni” gyakorlati tevékenységnek tekintik, mint közös beszéd-témát szolgáltató „együttes” szakmai munkának.

Az egyik (kisebb létszámú) csoportba azok a fiatalok tartoznak, akik néhány évvel ezelőtt végeztek valamelyik felsőfokú intézményben, többnyire valamilyen tanári szakon. Általában kényszerűségből vállaltak nevelőtanári állást, mert a szakmájukban nem tudtak elhelyezkedni. Jellemző rájuk, hogy a nevelőtanárság mellett továbbtanulnak (előfordul, hogy a pedagógus szakmától távoleső egyetemeken), és hosszú távon ennek megfelelő, jobb állásokat remélnék.

A másik (lényegesen nagyobb) csoportba az idősebb, tapasztaltabb tanárok tartoznak. Jellemző rájuk, hogy nem nevelőtanárként kezdték a pályájukat, és ők is valamilyen kényszerhelyzet folytán kerültek jelenlegi munkahelyükre. Közöttük is két csoport különböztethető meg. Az egyikbe azok a nevelőtanárok tartoznak, akik pedagógus végzettséggel rendelkeznek, és korábban is tanárok voltak, de valamilyen oknál fogva (például lakóhelyváltoztatás, az iskola átszervezése, korábbi munkahelyük elvesztése stb.) nem taníthattak tovább, s ezért vállaltak nevelői állást. Általában pedagógiai főiskolai (tanítóképző vagy tanárképző) diplomával rendelkeznek, ami a kollégiumi nevelőséghez elegendő, de középfokú iskolában nem megfelelő képzettség a tanításhoz. Lényegében ők is kényszerűségből vállalták a nevelőtanárságot, de a legtöbben úgy nyilatkoztak, hogy időközben „megszerették” ezt a munkát, és már nem is akarnak munkahelyet változtatni. A másik csoportba azok a szakmai elméleti tanárokból vagy szakoktatókból lett nevelőtanárok tartoznak, akik korábban szakmai iskolákban tanítottak, de az iskola profiljának átszervezése vagy a gyereklétszám radikális csökkenése lehetetlenné tette további foglalkoztatásukat. Az ő foglalkozási pályájuk a legváltozatosabb. Gyakori, hogy eredetileg termelőüzemekben dolgoztak, ott szakoktatóként kapcsolatba kerültek az oktatással, majd az iskolák szaktanári állományába kerültek. Többségük eredetileg valamilyen szakmai egyetemet vagy főiskolát végzett (például műszaki, agrár vagy közgazdasági végzettsége van), és ezt egészítette ki később valamilyen pedagógiai (szakmai tanári) végzettséggel. Eredetileg ők sem saját ambíciójukból lettek nevelőtanárok, de mivel többségük már meglelt korú, ők sem terveznek a jövőben

munkahelyváltogatást. Pályaképéből következően erre a csoportra jellemző leginkább az „élethosszig tartó” tanulás. Miután többféle foglalkozásuk volt, többféle képzettségi követelménynek kellett megfelelniük, gyakori, hogy munka mellett többféle felsőfokú intézménybe is jártak, és többféle felsőfokú végzettséget szereztek.

Az életutakból kiténik, hogy a pedagógusok a „nevelőtanárságot” általában nem jószántukból, hanem kényszerítő tényezők hatására választják, s aztán vagy azért maradnak meg ezen a pályán, mert „megszeretik” (tehát azonosulnak vele és izgalmas pedagógiai feladatnak tartják), vagy azért, mert beletörődtek helyzetükbe és már nincs energiájuk változtatni rajta.

A felsorolt foglalkozási pályákból következik, hogy a szakképző iskolák nevelőtanárai képzettség tekintetében is igen változatos képet mutatnak, testnevelő tanártól esztétikából lett szakoktatóig mindenféle képzettséggel rendelkező tanár megtalálható közöttük. Több mint egynegyedük (27,5 százalékuk) társadalomtudományi, 20–20 százalékuk természettudományi és szakelméleti, 8,6 százalékuk szakmai gyakorlati, 5 százalékuk idegen nyelvi, 7–7 százalékuk készségi, illetve tanítói képzésben vett részt. A 191 kollégiumban mindössze hat olyan tanárt találtunk, aki gyógypedagógus vagy pszichológus végzettséggel rendelkezik.

A kollégiumi tanárok egyharmada egyetemi, kétharmada főiskolai végzettséggel rendelkezik. A középiskolai végzettséggel rendelkezők aránya elenyésző (2 százalék). A nevelőtanárok iskolai végzettsége csupán a kollégium típusával mutat kapcsolatot, amennyiben a szakmunkás többségű kollégiumokban az átlagosnál kevesebb az egyetemet végzett nevelőtanár és az átlagosnál több a középiskolát végzetek aránya.

A nevelőtanárok esetében a házastársak képzettsége és foglalkozása (csakúgy, mint a pedagógus társadalom első, főiskolát végzett régióiban általában) szorosan illeszkedik a „nevelőtanárságnak” megfelelő társadalmi pozícióhoz. A feleségek leggyakrabban pedagógus (óvónő, tanítónő, általános iskolai tanár stb.) végzettségűek, elvéve találtunk egykét ennél magasabb presztízsű értelmiségi foglalkozást (például ügyvéd). Az is elég gyakori, hogy ha a feleség pedagógus, akkor maga is nevelőtanárként dolgozik, vagy ugyanabban az iskolában tanít, amelynek a kollégiumában a férj nevelőtanár. Egy-két esetben az is előfordul, hogy a feleség érettségivel rendelkező gazdasági ügyintéző vagy adminisztrátor. A férjek foglalkozása jobban szóródik. Találkoztunk a feleségnél magasabb pozíciókat betöltő férjekkel (főiskolai tanár, iskolaigazgató), de viszonylag gyakran előfordulnak felsőfokú végzettségű vagy középfokú végzettséggel rendelkező vállalkozó férjek is. A feleségek esetében az is gyakori, hogy lakóhely- és munkahely választásuk férjük karrierjéhez illeszkedik. (Például azért költöztek más településre, és azért vállaltak ott „jobb híján” nevelőtanárságot, mert a férj ott talált kedvezőbb elhelyezkedési lehetőséget.)

A nevelőtanárok többsége (csakúgy, mint az első generációs értelmiségiek és a pedagógusok általában) nagy gondot fordított saját gyerekei iskoláztatására. A még 18 éven aluli gyerekek többsége gondosan kiválasztott gimnáziumba vagy szakközépiskolába jár. A felnőtt gyerekek döntő többsége pedig diplomát szerzett. Sokan rendelkeznek „divatos” (informatikai, jogi, közgazdasági) diplomával, de a lányok esetében a pedagógus végzettség is elég gyakran előfordul. A felnőtt gyerekek többsége sikeresen boldogul a pályáján. Egyetlen munkanélkülit sem találtunk közöttük.

A tevékenység megítélése

Megkérdeztük a nevelőtanároktól, hogy ennek a pályának mik az előnyei és a hátrányai. A legtöbben saját korábbi iskolai tapasztalataikhoz, illetve iskolákban dolgozó kollégáik munkájához hasonlították a nevelőtanári tevékenységet. Az előnyök közül legtöbben a nevelésre fordítható idő nagyobb mennyiségét és a gyerekekkel való kötetlen együttléti lehetőségét említették:

„Közvetlenebb viszonyba lehet kerülni a gyerekekkel, egyáltalán több idő kínálkozik ilyen jellegű beszélgetésre, meg arra, hogy olyan problémákról beszéljünk, amire az iskolában nincs idő. Az iskolában a tanterv, a szakmunkásvizsga, az érettségi vizsga annyira kötötté teszi az órákat, annyira szitni, futni, rohanni kell, hogy olyan dolgokról nem lehet beszélni a gyerekekkel, amiről mondjuk a kollégiumban.”

„Jobban szeretem ezt a munkát, sokkal közvetlenebb a kapcsolat a gyerekekkel, itt nem órai szabályozott keretek között találkozunk, többet meg lehet róluk tudni. A munkának a pedagógiai része érvényesül és nem a szaktárgyi.”

„Ez egy sokkal összetettebb munka. Nem csak abból áll, hogy megtartom az órát, és vége. Itt első sorban a gyerekek lelkével kell foglalkozni. Éjszaka, délután vagy akár hétvégén is. Nem mennék el tanítani.”

„Az az előnye, hogy többet tudok foglalkozni a diákokkal. Tehát nem vagyok kötve az órarendhez. Így sokkal jobban megismerem őket.”

„Minden pedagógust, aki pedagógiai pályára megy, én kollégiumba küldeném először. Tudniillik itt találkozik olyan problémával közvetlenül, amikor nem csak órát ad és hazamegy, hanem a gyerekekkel kell foglalkozni. Tehát az empátia, ha valahol, akkor a kollégiumban fejlődik ki az emberben olyan szintre, ami aztán később nagyon üdvös lenne, hogy a másik helyen is előjönne.”

„Itt nem csak konkrét tanári munkát kell csinálni, hanem a gyerekeket nevelni kell, és én úgy gondolom, hogy napjainkban ez az a terület, amire a legkevésbé van idő. Inkább a konkrét anyag átadására helyezik a hangsúlyt, mint a nevelésre. Pedig ez sokszor fontosabb, és én szeretem is csinálni.”

„A szépsége meg a nehézsége a nevelőtanári munkának az, hogy a szülőktől átvállaljuk a gyereket. A szülőt nem tudjuk helyettesíteni, de legalább annyit illik adni a kollégiumban, hogy a szülők és az iskola funkcióit kiegészítsük.”

Ugyanakkor a nevelőtanári beosztás egyértelmű hátrányai közé sorolták a kedvezőtlen munkabeosztást. Miután a kollégiumban élő gyerekek folyamatos felügyeletet igényelnek, elkerülhetetlen, hogy a nevelőtanárok délutáni és éjszakai műszakban is dolgozzanak. A családos nevelőtanárok számára ez számos komplikációval és családi problémával jár, és sokan éppen emiatt nem vállalják tartósan ezt a megbízatást. Az interjúkban erről a következők olvashatók:

„A kollégiumba vagy csak fiatalok vannak, még házasság előtt, vagy nagyon idősek vannak. Azért ez nagyon nagy leterhelés, állandó délutánosnak, éjszakásnak lenni. Ezt vagy már egy megállapodott ember tudja csinálni, vagy akinek még nincs családja. De az ugye előbb-utóbb megint pályát módosít, elmegy. Mikor én jöttem, 3 fiatal ment el, én maradtam itt egyedül.”

„Én azt gondolom, hogy ezt mindenki ugródeszkának tekinti. Nem szeretnék én sem véglegesen itt maradni, holott nagyon jól érzem magam. De épp azért, mert család van mögöttem, nem tudnám ezt örökké csinálni. Mert a gyerekeim megsínylik, hogy nem vagyok otthon. Eddig itt nagy volt a vándorlás. Most egy nagyon jó csapat van együtt, azt mondják. Nagyon szeretnék, hogy ha ez így maradna. De hát mindannyian szenvedünk attól, hogy nincs magánélet, nehéz a családdal találkozni, összeegyeztetni. Sok áldozatot kíván a többiek részéről, a családtól.”

„Az a hátránya ennek a munkakörnek, hogy az időbeosztás nem jó, tehát az, hogy a családdal nagyon nehéz összehangolni. Én akkor jövök el, amikor a férjem hazamegy, és azért ez nem kellems.”

A nevelőtanárok éjszakai ügyelet alól való „tehermentesítését” a kollégiumok egy részében úgy oldják meg, hogy állandó éjszakai ügyeletes „felügyelőket” alkalmaznak, ami csökkenti a nevelőtanárok terheit. A másik, meglehetősen gyakori megoldás az, hogy a kollégiumon belül biztosítanak lakást a (többnyire egyedülálló) nevelőtanárok számára, akik vállalják az éjszakai ügyeletet. A nevelőtanárok többsége az éjszakai ügyeletek nehézségein túl is túlterheltségről panaszkodott. Ennek a helyzetnek általában többféle oka van.

A nevelőtanárookra bízott gyerek-csoportok általában meghaladják azt a létszámot, ahány gyerekkel szerintük eredményesen foglalkozni lehet. (Ez a létszám a nevelőtanárok szerint maximum 20 fő, de ehelyett 25–30 fős csoportok vannak.)

Mivel a nevelőtestületek összetételében gyakoriak a változások és sok a hiányzó nevelőtanár, a helyettesítések miatt a gyakorlatban egy-egy nevelőtanárra több munka hárul, mint amennyi jó színvonalon elvégezhető.

A nevelőtanároktól elvárt tevékenységek meghaladják azt az időkeretet, amennyi a munkájukhoz rendelkezésükre áll (általában egyszerre kellene az egész csoportot felügyelniük, és speciális programokat szervezniük, például korrepetálás, csoportfoglalkozás, szabadidős programok).

Mivel a kollégiumok általában nem alkalmaznak speciális képzettségű (pszichológus, fejlesztő tanár, szociális gondozó stb.) szakembereket, a rájuk váró feladatok is a nevelőtanárookra hárulnak, akik megfelelő felkészültség hiányában képtelenek ezzel megbirkózni.

Többen említették azt a hátrányt, hogy a nevelőtanári munka eredményességét nehezebb mérni, mint az iskolai oktatásét:

„Megmondom őszintén, jobban szerettem tanítani, mert ott jobban lehet mérni az embernek a munkáját. Itt nehezebb mérni. Meg egy kicsit a gyerekanyag is megváltozott az utóbbi időben.”

És végül többen a hátrányok közé sorolták azt a „közérzeti tényező” is, hogy a nevelőtanári pálya presztízse alacsonyabb, mint az iskolában oktató tanároké:

„Nem tartozik az elismert pályák közé. Azt gondolom, hogy nagyon fontos, hogy mi magunkat megnyíre vesszük komolyan, mert ha komolyan vesszük magunkat, akkor minket is komolyan fognak venni.”

A nevelőtanári pálya és a kollégium, mint oktatási intézmény presztízse szorosan összefügg. Az iskolák vezetőinek és pedagógusainak többsége a kollégiumot az iskolához képest kevésbé fontos intézménynek tartja (hiszen ott nem folyik oktatás), és ez magyarázza, hogy gyakran az iskolákban nélkülözhető (vagy feleslegessé vált) tanárokkal tölthetik fel a kollégiumok nevelőtestületeit. A kollégiumi nevelőtanárságot „kényszerűségből”, „jobb híján”, „átmenetileg” vállaló nevelők alacsony színvonalú pedagógiai tevékenysége pedig tovább rontja a kollégiumok presztízst.

A testületek

Mínt hogy a szakmai iskolák kollégiumaiban a nevelőtestületek átlagos létszáma 7 fő, az átlagosan 118 fős kollégiumokban egy tanárra 18 gyerek jut. De mivel a nevelőtanároknak éjjel-nappal felügyelniük kell a gyerekekre, vagyis „műszak-váltásban” dolgoznak, ez a gyakorlatban általában 25–30 gyereket jelent. A nevelőtanárok szerint ez a magas gyereklétszám egyértelműen rontja munkájuk eredményességét.

A nevelőtanári munka előbb felsorolt hátrányainak köszönhetően a legtöbb testület állandó változásban van, vagyis gyakori a cserélődés:

„Van egy fiatal kollégánk, akinek más jellegű végzettsége van, élelmiszeripari főiskola, gépész, oda akart elmenni, ezt csak átjáróháznak tekint. Volt itt olyan, aki mezőgazdasági üzemgazdász volt, csak egy évre szánta a dolgot, hát ő el is ment két év után.”

„Vannak olyan kollégáim, akik valahogyan idevetődtek és itt ragadtak, és vannak olyan kollégák, akiknek tudom, hogy messze nem erről álmodtak, csak éppen itt horgonyoznak és várják a megfelelő szelet, hogy továbblépjenek.”

Kutatásunk során is sok olyan kollégiumot találtunk, ahonnan éppen hiányzott nevelőtanár. A hiányzó nevelőket általában óraadókkal (például éjszakai ügyeletre vállalkozó

kisegítőkkel) pótolják. A kollégiumok igazgatóinak a fele jelezte, hogy intézményében jelenleg is van betöltetlen státusz. Ez egy-egy intézményben a nevelőtanári testület létszámához viszonyítva átlagosan körülbelül 10 százalékos hiányt jelent.

A nevelőtanárok hiánya mellett súlyos gond, hogy a legtöbb kollégiumban hiányoznak a pedagógiai asszisztensek. A szakképző iskolák kollégiumai csak elvélve alkalmaznak pszichológusokat, fejlesztő pedagógusokat, szociális munkásokat, holott a legtöbb nevelőtanár szerint erre igen nagy szükség lenne. Amikor azt kérdeztük az igazgatóktól, hogy milyen munkatársakra lenne még szükségük, azt válaszolták, hogy szeretnék megduplázni a pedagógiai asszisztensek számát, és nagy szükségét látnák annak is, hogy a kollégiumokban alkalmazott pszichológusok száma emelkedjen. Az átlagosnál nagyobb nevelőtanár-hiányt jeleztek a nagy létszámú kollégiumok igazgatói.

Ha a nevelőtanári testületeket az iskolai tantestületekkel hasonlítjuk össze, több tekintetben is jelentős eltéréseket tapasztalunk. Sokkal kisebb a létszámuk, gyakori, hogy 4–5 emberből és egy-két óraadóból vagy szerződéses felügyelőből áll a testület.

Részben a testületek alacsonyabb létszámának, részben pedig a munka „természetek” (mindennapi élethelyzeteket töltenek együtt, sokkal kötetlenebb formában, mint az iskolai tanárok) köszönhetően intenzívebb kapcsolat alakul ki a nevelőtestületekben, mint az iskolai tantestületekben. Több alkalom nyílik arra, hogy ügyes-bajos dolgaikat megbeszéljék, kevésbé válik el a magánélet és a munkahelyi szerep.

Ugyanakkor éppen a rendkívül „kötött” időbeosztás miatt (műszakonként váltják egymást) nem találkoznak olyan rendszeresen, mint az iskolákban a tanárok. (Amikor a délelőtti nevelő jön, az éjszakás hazamegy.) Így szakmai megbeszélésekre, vitákra ritkábban kerülhet sor.

A nevelőtanári testületek képzettség és életút tekintetében is „vegyesebb” összetételűek, mint az iskolai tantestületek. Míg ott egy-egy képzési formán belül nagyon hasonlóak az iskolai végzettségek, itt gyakori, hogy egyetemet végzett és pedagógiai képesítés nélküli nevelő tanárok dolgoznak együtt, és az is gyakori, hogy a nevelőtestület egyik fele csupa idős kollegából, a másik fele pedig pályakezdőkből áll.

A nevelőtanári testületeknek nemcsak az összetétele más, mint az iskolai tantestületeknek, hanem a pedagógusok szakmai együttműködése is különbözik. A kollégiumokban a szakmai fórumok (értekezletek, viták, megbeszélések) az iskoláknál sokkal esetlegesebben, lazábban (sőt olykor egyáltalán nem) működnek. Ennek az okai általában a következők:

A kollégiumok nevelőtestületei – mint említettük – sokkal kisebbek (átlagosan 7 főből állnak), mint az iskolai tantestületek, tehát közvetlenebbek és intenzívebbek a személyes kapcsolatok, kevésbé van szükség „formalizált” megbeszélésekre.

A kollégiumi nevelőtanárok munkabeosztása (az éjjel-nappali ügyeletek miatt) eltér az iskolai munkabeosztástól, gyakori, hogy „váltják egymást”, tehát viszonylag kevés időt töltenek egyszerre az intézményben, így a formális szakmai megbeszéléseket is nehezebb megszervezni.

A kollégiumokban az úgynevezett „problémák”, amelyekről a nevelőtestület tagjainak beszélnie kell, részben „mindennapi gondok” (a tárgyi körülményekkel, a napirenddel, a programokkal stb. kapcsolatos kérdések), részben pedig a hétköznapiak során felmerülő nevelési problémák (szabálysértések, konfliktusok). Ez utóbbiakat általában ugyancsak „napi problémáknak”, praktikus megoldandó feladatoknak tartják, és nem alaposabb tárgyalást igénylő szakmai (nevelési) kérdésekként fogalmazzák meg őket. Formális megbeszélésre legfeljebb akkor kerül sor, ha valamelyik gyerek nagyon súlyos szabálysértést követ el, és „fegyelmi tárgyalást” rendeznek, amelyen például a kizárásáról kell dönteni. De ilyenkor is inkább egy gyakorlatilag eldöntendő kérdéstről van szó, mint általános nevelési problémáról.

Formális nevelőtestületi megbeszélést tartanak általában akkor is, ha a kollégiumi „napirend” vagy a magatartási szabályokat összefoglaló „házirend” módosítására van szük-

ség. Az ilyen alkalmak azonban nagyon ritkák (a legtöbb helyen a napirend és a házirend legfőbb szabályai évtizedek óta változatlanok).

Vagyis kutatásunk során azt tapasztaltuk, hogy jelenleg a kollégiumok nevelőtestületeinek életéből általában hiányoznak a szakmai megbeszélések és viták „formális” alkalmi. Ez egyúttal a kollégiumi nevelőtestületek tevékenységének szakmai (nevelési) színvonalát is minősíti. A nevelőtanárok a kollégiumi „nevelést” sokkal inkább eddigi tudásuk és tapasztalataik alapján végzett „egyéni” gyakorlati tevékenységnek tekintik, mint közös beszédtemát szolgáltató „együttes” szakmai munkának.

Nevelőtanári attitűdök

Az együttes szakmai munka hiánya azzal párosul, hogy azoknak a kollégiumi nevelőknek a többsége, akik nem csak átmeneti kereseti lehetőségnek tekintik, hanem komolyan veszik és jó színvonalon, igényesen végzik munkájukat, sokkal inkább a „jó szülőhöz” hasonlíthatók aki a mindennapok szintjén igyekszik segíteni a gyerekeknek a problémák megoldásában és a konfliktusok kezelésében, de nem érzi szükségét annak, hogy ezeket a problémákat általánosabb szinten, szakmai igényességgel tematizálja.

Erre utalnak azok a magatartás-típusok (vagy nevelési attitűd-típusok) is, amelyekkel a nevelőtanárok között találkoztunk.

Szülőpótló, elfogadó, támogató magatartás

Ez a nevelői attitűd a legtöbb esetben az idősebb nevelőtanárnőkre jellemző, akik „tyúkanyóként” vagy „pótmamaként”, esetleg „barátnőként” iyekeznek bizalmas, segítő-támogató viszonyt kialakítani a kollégistákkal:

„Kaptam egy klassz kis csoportot, lányokat, természetesen. Októberre egy olyan szuper kis társaságot tudtam összekovácsolni belőlük, akik megvédték egymást, és végül is majdnem családi volt a viszony. Lehet, hogy nem illik, mert biztos, hogy nem illik, de éjszakákat beszélgettünk végig, úgy hogy ültünk a folyosó végén és jöttek a gyerekek és dumáltunk, és megbeszélteik minden problémájukat. Olyan dolgokat, amiket a szülőkkel nem tudnak megbeszélni.”

„Amikor én bent ülök, egymásnak adják a kilincset. Én nem csak nevelő vagyok, hanem egy kicsit pszichológus, pszichiáter is. Jó néhány gyerek az összes gondját-baját elmondja. Nem mindenki, de a többség. És amikor elmegy a gyerek, és kapok egy olyan levelet, hogy köszöni, hogy három évig a pótmamája voltam, azt mondom ezért kell ezt csinálni, mert ez nem kevés. Amikor jönnek a gondjukkal, problémájukkal, és azt érzik, hogy el lehet mondani, és tudják azt, hogy amiben tudok segítek nekik, ez nagyon jó érzés.”

„Nagyon sok öngyilkos gyerek volt. Én a 18 év alatt tizenhárom gyereket mentettem meg. Amikor idejöttem, akkor dívott a legjobban, hogy ha valami sikertelenség volt vagy valami nem tetszett vagy valamit nem tudott, akkor rögtön önmaga ellen fordult.”

Problémamegoldó, fejlesztő magatartás

Főként azokra a nevelőtanárookra jellemző, akik elsősorban tanítványaik „fejlesztését” tartják fontosnak, vagyis segíteni szeretnének nekik abban, hogy mind az iskolai tanulmányokban, mind az életben sikeresebbek legyenek:

„Ha azt veszem észre, hogy hallgat rám az a gyerek, és meg tudom győzni arról, ami őt megvigasztalja, vagy pedig a tanulmányi eredménye, ha gyenge, és rávilágítok, hogy mit kellene csinálni, és követi, amit tanácsolok, akkor annak nagyon örülök. De nagyon el vagyok keseredve, ha levegőnek néz, mert erre is van példa. Amikor leülünk, beszélgetünk, akkor szépen hallgat meg bólogat, hogy most már azt fogja csinálni, de csodálkozva veszem észre egy hét múlva, hogy semmi nem változott. És rossz ezt megszokni, hogy erre még csak orvosságot sem látok. Mert én nem adhatok neki egyvest, mert így viselkedik, nem tudom megfenyíteni, csak újból elővenni és újból elővenni, hogy nem jól csinálja.”

Húvösen távolságtartó, közömbös magatartás

Főként azokra a nevelőtanárookra jellemző, akik „átmenetinek” tekintik foglalkozásukat és nem akarnak túlságosan azonosulni sem az intézmény, sem a gyerekek problémáival:

„Nem mondom azt, hogy távolságot óhajok tartani, de úgy vagyok vele, hogy a magánélet az nem ide való. Ezt próbálom úgy alakítani, hogy nem baj, hogyha ők mindenkinek kitérülnek, ez nem probléma, ez nem gond. Aki akarja, elmondja, meghallgatom, de nem muszáj bizonyos mélységbe bemlemésni. Ez nem szükséges.”

Szigorú, tekintélyelvű magatartás

Elsősorban azokra a nevelőtanárookra jellemző, akik akár tudatosan, akár ösztönösen hagyományos, tekintélyelvű nevelési elveket vallanak és követnek. A kollégium életében a rendszabályok betartását tekintik a legfőbb követelménynek, és ennek igyekeznek mindenféle eszközzel érvényt szerezni:

„Természetes, hogy mint felnőttekre ránk, és megteszünk mindent, annak érdekében, hogy ez a tekintély fenn is maradjon. Ha a személyes példamutatás eszközével nem élnénk, akkor nem tudnánk őket fegyelmezni. Meg kell szerezni a tekintélyt, személyes példaadással, illetve a hozzájuk való viszonyulással. Az esetek döntő többségében sikerül fegyelmezni a gyerekeket.”

A nevelőtanári tevékenység megítélése

A 11. évfolyamos tanulóknak több mint fele érzi azt, hogy nevelőtanárai foglalkoznak személyes problémáival és segítséget nyújtanak az iskolai tanuláshoz, 42 százalékuk viszont azt tapasztalja, hogy a nevelőtanárok kizárólag a szabályok betartása felett örködnek.

1 táblázat. A nevelőtanári magatartás értékelése képzési formák szerint (az összes tanuló %-ában) (Szakképző iskolák kollégiumai, tanulói kérdőív 2003.)

értékelés	képzési forma (%)		
	szakközépiskola	szakmunkás	összesen
segítenek a személyes problémákon	53,6	61,3	56,2
segítenek a tanulásban	53,8	59,8	55,8
csak a házirendet felügyelik	44,0	37,9	42,0
<i>N</i>	<i>1066,0</i>	<i>522,0</i>	<i>1588,0</i>

Bármilyen nevelői attitűd is jellemezze őket, a nevelőtanárok többsége arról panaszkodott, hogy nem érzi magát szakmailag elég felkészültnek azoknak a nevelési (olykor pedagógiai, pszichológiai stb.) problémáknak a kezelésére, amelyekkel a kollégiumban találkozik.

Ennek részben az az oka, hogy a szakmai iskolák kollégiumaiba kerülő gyerekek társadalmi, szociális összetétele (csakúgy mint a szakmai iskolákban) az utóbbi években igen jelentősen megváltozott. Vagyis a korábbinál sokkal több a hátrányos családi körülmények közül jött, szocializációs problémákkal, és ezek következtében szabálykövetési és beilleszkedési gondokkal küszködő, úgynevezett „nehezen nevelhető” gyerek:

„Olyan pszichológia szakosokra lenne szükség, akik ezt ellátják. Mert ugyan mi is tanultunk két évig pszichológiát, de ez nem sok. Vagy mentálhigiénés szakemberre lenne szükség. Ez jelent otthoni szülői problémákat, például italozást, ebből eredő anyagi gondokat, egyéb gondokat, tehát lelki sérüléseket. Van családelhagyás, szerelmi problémák. Elmondják, megbeszéljük, próbáljuk megoldani, de nem mindig sikerül.

Az elfogadó és támogató attitűddel rendelkező (úgynevezett „anyáskodó” típusú és „fejlesztő” típusú) nevelőtanárok esetében jellemző leginkább, hogy sikerül őszinte és bizalmas kapcsolatot kialakítaniuk tanítványaikkal. Mivel a szakmai iskolák kollégistáinak nagy része hátrányos helyzetű, vagy valamilyen egyéb szempontból problematikus csa-

lában él, a nevelőtanároknak gyakran kell szembesülniük tanítványaik családi gondjaival, szüleikhez fűződő problematikus viszonyával. Gyakori, hogy a konfliktusos családi légkörben élő gyerekek a kollégiumi nevelőkben keresnek felnőtt „támaszt” problémáik megoldásához, vagy legalábbis együttérző felnőttet, aki meghallgatja gondolatait. Az interjúkban erről a következők olvashatók:

„A gondjaikkal is hozzám jönnek. Akár este is, mert mi itt lakunk a kollégiumban a családdal. Van, hogy hétfvégén jönnek. Mert sok a rossz családi hátér. A gyerekek jön, és magától elmondja, mert valakinek beszélni kell róla.”

„Nagyon megbíznák bennünk. Elmondják az otthoni bajokat is. Van akinek alkoholistá az apja, őt is azért rakták a kollégiumba, hogy ne lássa a bajokat, ha ez az apa zaklatja az egész családot, az anyát, ordítózik, verekszik. Volt egy kislány, akinek szerelmi bánata volt, egész este mellette ültem, nehogy valami marhaságot csináljon.”

„A családi problémáktól a szexuális életen keresztül mindenféle ügyet bizalommal beszél meg a gyerek, általában négy szemközt. De vannak olyan dolgok, amelyeket csoportszinten szoktunk értékelni. Vannak például az iskolában olyan dolgok, amiket, muszáj valahogyan levezetni, hogy ki tanít, vagy mit nem mondott el, hogy miért kéri a dolgozatot. Tehát az iskolai problémák levezetése, az otthoni problémák levezetése, a barátokkal, barátnőkkel kapcsolatos dolgok megbeszélése. Nagyon sok probléma négy szemközti megbeszélést igényel. Erre sajnos az időnk nagyon kevés. Mert olyan szoros beosztásban dolgozunk, hogy mindenkinek mindig valami egyéb feladata is volna, minthogy a gyerekekkel négy szemközt beszéljesszen.”

A gyerekek személyes problémáival intenzíven foglalkozó nevelőtanárok részéről általános panasznak számít, hogy a túlszabályozott kollégiumi napirend és házirend nem nyújt megfelelő lehetőséget és nem enged elég időt arra, hogy a nevelőtanárok a gyerekek személyes gondjaival foglalkozhassanak.

Amikor azt kérdeztük a nevelőtanároktól, hogy milyen az együttműködésük, milyen tekintetben „egyeztetik” a tevékenységüket és miben vannak a nevelőtestületen belül nézeteltéréseik vagy konfliktusaik, a legtöbben a „szabályok”-hoz (napirendhez, házirendhez) való viszonyukat, illetve az erről alkotott, esetleg egymástól eltérő véleményüket említették (például az egyik nevelőtanár engedékenyebb a szabálysértőkkel szemben, mint a másik):

„Alapjában véve megértjük egymást, de természetesen vannak konfliktusok. Elég, ha arra gondolok, hogy egységes a követelményrendszer, de ennek a gyakorlatban történő alkalmazása nem teljesen egyformán történik. Hát jó lenne ugye nagyjából igazságosnak lenni, de ahány pedagógus annyiféle, nyilvánvalóan különböző emberek vagyunk, és különböző dolgokat különbözőképpen látunk.”

„Próbálunk egységes elveket megvalósítani és követni. Hát nem zökkenőmentes, mindenhol van, aki megenged ezt-azt, aztán ebből vannak súrlódások. Én úgy vagyok vele, hogy próbálom a házirendet megtartatni, amit elfogadott a diákönkormányzat, meg a diákság nagy többsége. Azt meg kell tartani, mert szilárd meggyőződés, hogy ahol nincs rend és fegyelem, ott nem lehet dolgozni.”

Annak ellenére, hogy a közoktatásban az iskolák között már szép számmal találunk olyan intézményeket, amelyekben a „gyerekközpontúság” és a „liberális” nevelési elvek dominálnak (amelyeket az intézmények pedagógiai programjaiban meg is fogalmaznak), a szakképző iskolák kollégiumainak többségében mintha megállt volna az idő, és az intézmények makacsul őriznék az évszázados konzervatív nevelési tradíciókat. Ezekben az intézményekben a „gyerekközpontú”, „liberális” pedagógusi magatartás legfeljebb csak „kivétekelképpen” jelenhet meg, és az ilyen elveket és gyakorlatot követő nevelőtanár maga is „szabályszegőnek” minősül.

„Az egyik tanár engedékenyebb, lazább, és vannak ugyebár a szigorúbb nevelőtanárok. Van is ebből konfliktus a tanárok között. Mert nem mindenki egyforma ugyebár. De azért kultúráltnan figyelemzetjük egymást.”

Ebből a helyzetből és a tudatos pedagógiai tevékenység (a „szakmaiság”) hiányából következik, hogy a kollégiumok életét meghatározó „szabályrendszer” (napirend, házi-rend) különlegesen felértékelődik és a kollégiumi nevelőtanárok tevékenységét alapvetően meghatározó „irányelvvé” válik. Ezekre a dokumentumokra hivatkozva a nevelőtanárok többsége nem is próbálkozik különböző nevelési problémák eltérő módon történő megközelítésével vagy megoldásával, különböző nevelési eljárások kipróbálásával, esetleg a gyerek személyiségéhez szabott nevelési módszerek alkalmazásával, hiszen ilyenkor könnyen előfordulhatna, hogy maga is szembekerül a „rendsabályokkal”.

A „szabályrendszer” felértékeléséből következik az is, hogy a kollégiumi nevelőtanárok által leggyakrabban megfogalmazott nevelési érték a „következetesség”, vagyis a szabályrendszerhez való rendíthetetlen alkalmazkodás és annak kritikátlan képviselése a tanulók előtt:

„Ennek egyetlen módja van, a következetesség, és hogy ugyanolyan követelménnyel álljunk a gyerekek elé, de szerintem ez nem probléma, ez megvalósul. Ezt természetes, hogy mindig kihasználják a gyerekek, ha új tanár jön, azt mondják, hogy »de Zsuzsa néni ezt nem így szokta«, de erre már előre felkészíttem az új kollégát, hogy hidd el, amit én mondtam, az úgy van, és a gyerek úgyis ki fogja próbálni, hogy szilencium ne eddig, csak hétig legyen, tehát mindent megpróbálnak. Kipróbálják az új kollégát, az új tanárt, kipróbálják, hogy nála meddig mehetnek el, de ha érzik, hogy következetesek vagyunk, akkor ezt automatikusan abba is hagyják.”

„Amikor az ember azt mondja egy gyerekeknek, hogy az »fehér«, akkor az »fehér«. És mindent ilyen következetesen be kell tartani a napirendben, és én büntetem őket. Nem kezdtem el azt, amit nagyon sok fiatal kolléga, aki belesik abba a hibába, hogy »elengedi a gyerekeket«, bratvizik stb. Nekem a mai napig sokkal könnyebb, mint annak a kezdő kollégának, aki elengedte kezdetben a gyerekeket. Mert utána hiába próbál szigorítani, nem sikerül.”

A lényegében évtizedek óta változatlan időbeosztást tartalmazó kollégiumi „Napirend” és a főként tiltásokat tartalmazó, vagyis a magatartási-viselkedési szabályokat összefoglaló „Házirend” következetes betartása, illetve a szabályszegések következetes büntetése, egyértelműen és határozottan „konzervatív” pedagógiai értékrendet tükröz. Vagyis annak ellenére, hogy a közoktatásban az iskolák között már szép számmal találunk olyan intézményeket, amelyekben a „gyerekközpontúság” és a „liberális” nevelési elvek dominálnak (amelyeket az intézmények pedagógiai programjaiban meg is fogalmaznak), a szakképző iskolák kollégiumainak többségében mintha megállt volna az idő, és az intézmények makacsul őriznék az évszázados konzervatív nevelési tradíciókat. Ezekben az intézményekben a „gyerekközpontú”, „liberális” pedagógusi magatartás legfeljebb csak „kivételképpen” jelenhet meg, és az ilyen elveket és gyakorlatot követő nevelőtanár maga is „szabályszegőnek” minősül. Egyikük így fogalmazott:

„Itt a nevelés az alapvető. Az iskolában nyolc órától fél kettőig tanárnő vagyok, itt meg Szilvi. Ez az talán, amit már nem is akarok megváltoztatni. Az osztályom-béli tanulók is tegeznek, mintha csak a nevelőtanáruk lennének, nem az osztályfőnökük. Az az igazság, hogy nagyon gyerekközpontú vagyok, és elsősorban az ő érdekeiket nézem. Őszintén bevallom, hogy nagyon-nagyon sokszor nem szoktam beárulni őket.”

A kollégiumi nevelőtanárok többségét jellemző konzervatív nevelési értékrend azonban korántsem mindig jelent „tudatos” szakmai értékválasztást. Sokkal inkább arról van szó, hogy a szabályok következetes betartása a pedagógiai ismeretek és a szakmai felkészültség hiánya miatt, „jobb híján” dominálják ezeknek az intézményeknek (és tanáraiknak) a nevelési értékrendjét. Nem véletlen, hogy a negyven meginterjúvált nevelőtanár között mindössze néhány olyan akadt, aki a kollégium „nevelési tevékenységéről” beszá-

molva nem csak a szabályokat emlegette, hanem a saját vagy az intézmény nevelési „értékeit” is megfogalmazta:

„A pontosság, a megbízhatóság, a rendes munka fontos az életben, manapság szinte elengedhetetlen ahhoz, hogy valaki boldogulni tudjon. Erre próbáljuk a gyerekeket ránevelni. Szokja meg a tisztaságot, a rendet, a megbízhatóságot, a pontosságot, és akkor az lesz számára a természetes, és így fog élni az életben is. Megtanulják egymástól az alkalmazkodást is, ami szintén nagyon fontos. Most, hogy a katonaságot eltörlik, ezt is meg kell valahol tanulni.”

„Megpróbálunk a gyerekeknek itt egy olyan alapot adni, hogy talpraesett, önálló kommunikációra képes ember legyen belőlük.”

„Mi konzervatív intézmény vagyunk. Ezt a konzervatív felfogást mi értékünként próbáljuk kezelni. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy ez találkozik a hozzánk érkező gyerekek szüleinek elképzeléseivel is. Az intézménnyel való elégedettség felmérésére rendszeresen meg szoktuk kérdezni a szülők véleményét. Az egyik legfontosabb értékünként jelölik meg a szülők is e felfogásunkat. Náluk a hagyományos nevelési rendszer tehát érték.”

A fent idézett „tudatos”, értékválasztó és követő nevelői elképzelések ritka kivételnek számítanak. A legtöbb kollégium esetében a nevelőtestületen belüli együttműködés nem nevezhető pedagógus „szakemberek” közös munkájának (amelynek során nevelési elvekről, értékekről, nézetekről, véleményekről eshetne szó), hanem (ahogy ez általában a családokban, a szülőkre jellemző) az együttműködés is szigorúan „gyakorlatcentrikus”, és kizárólag a mindennapok szintjén jelentkező feladatok megoldására koncentrált:

„Szoktunk beszélgetni, úgy egyéni módon. De azért nekem hiányzik a jobb együttműködés. Szóval többet kellene tudnunk egymás munkájáról. Az általános iskolában annak idején úgy volt, hogy havonta volt egy olyan megbeszélés, amikor szóba kerültek a problémás esetek. Itt azért nem tudunk annyit beszélni arról, amiről szerintem egymást informálni kéne. Ez nekem hiányzik.”

„Nem vagyok elégedett ezekkel a megbeszélésekkel, mert ugye nem feltétlenül jut annyi idő egy eset megbeszélésére, mint amennyit talán az megérdemelne. Annak ellenére, hogy viszonylag sűrűn beszélgetünk ilyenekről.”

A nevelőtanárok munkájának színvonala természetesen attól is függ, hogy milyen munkát várnak el tőlük a vezetőik. A kollégiumi vezetők több, mint fele (55 százalék) volt elégedett a nevelőtestület munkájával. 43 százalékuk volt részben elégedett, és mindössze két vezetőt találtunk, aki egyértelműen elégedetlennek mutatkozott. Azt tapasztaltuk, hogy az ország keleti részében lévő, városi vagy kisvárosi, kisebb tanulólétszámot befogadó kollégiumok vezetői elégedettebbek beosztottaikkal, mint a központi régióban működő, községi és nagy létszámú kollégiumok vezetői.

A nevelőtestületek munkájával való elégedettséget bizonyítja az is, hogy amikor azt kérdeztük a kollégiumok igazgatóitól, hogy ebben az évben mi jelentette számukra a leg súlyosabb gondot, mindössze 40 százalékuk utalt valamilyen nevelőtestülettel kapcsolatos problémára, és ezen belül is a legtöbben (20 százalék) a nevelőtanárok alacsony bérére említették. Ahhoz képest, hogy milyen gyakori a nevelőtanár-hiány (a kollégiumok feléből hiányzik legalább egy nevelő), az igazgatóknak mindössze a 9 százaléka említette ezt a gondot között, és ahhoz képest, hogy milyen csekély eredményt tudnak elérni a kollégiumi nevelőtanárok hátrányos helyzetű tanítványaik nevelése és tanulmányi felzárkóztatása terén, mindössze az igazgatók 7 százaléka említette aktuális gondolataik között kollégái munkájának gyenge minőségét.

2. táblázat. A vezetők nevelőtestülettel való elégedettségének jellegzetességei (%-ban) (Szakképző iskolák kollégiumai, igazgatói kérdőív 2003. *a kis elemszám miatt csak az N értéket közöljük)

	<i>elégedett</i>	<i>résben elégedett</i>	<i>elégedetlen</i>	<i>összes %</i>	<i>összes (N)</i>
<i>Régió</i>					
Dél-Dunántúl	48,3	48,3	3,4	100,0	29
Nyugat-Dunántúl	50,0	50,0		100,0	30
Központi	38,1	61,9		100,0	21
Északkelet	54,9	45,1		100,0	51
Délkelet	67,9	30,2	1,9	100,0	53
Főváros*	5,0	1,0			6
<i>Település</i>					
főváros*	5,0	1,0			6
megyeszékhely	48,9	51,1		100,0	47
város	65,5	32,7	1,8	100,0	55
kisváros	59,7	38,8	1,5	100,0	67
község	13,3	86,7		100,0	15
<i>Az intézmény presztízse</i>					
magas színvonalú	64,7	35,3		100,0	85
közepes színvonalú	48,5	49,5	2,1	100,0	97
gyenge színvonalú*	1,0	2,0			3
<i>Befogadóképesség</i>					
50 alatt	62,2	35,1	2,7	100,0	37
50-100 között	61,0	37,3	1,7	100,0	59
101-150 között	60,5	39,5		100,0	43
150 fölött	42,9	57,1		100,0	49
<i>Kollégium típusa</i>					
érettségiző többség	57,9	42,1		100,0	121
szakmunkás többség	57,9	42,1	2,9	100,0	69
<i>összesen</i>	<i>55,0</i>	<i>43,0</i>	<i>2,0</i>	<i>100,0</i>	<i>190</i>

3. táblázat. Mi jelentette a legnagyobb problémát ebben az évben (személyi feltételek) (Szakképző iskolák kollégiumai, igazgatói kérdőív 2003.)

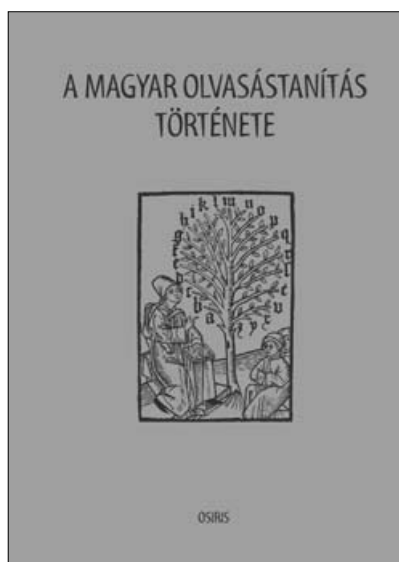
<i>probléma</i>	<i>N</i>	<i>a válaszok %-ában</i>	<i>az esetek %-ában</i>
tanárhiány	16	19,0	8,7
a nevelőtanárok alacsony bére	37	44,0	20,2
a nevelőtanárok nem kielégítő képzettsége	11	13,1	6,0
a nevelőtanárok munkájának minősége	13	15,5	7,1
a nevelőtestületen belüli konfliktusok kezelése	7	8,3	3,8
<i>összesen</i>	<i>84</i>	<i>100,0</i>	<i>39,8</i>

A nevelőtanárokkal készült interjúk arról győzték meg bennünket, hogy nem csak az intézményeken belül „lazák” a szakmai kapcsolatok, hanem a különböző kollégiumokban dolgozó nevelőtanárok között is ritkábbak és kevésbé intenzívek a szakmai kapcsolatok, mint az iskolák pedagógusai között. Jó néhány olyan kollégiumi nevelővel találkoztunk, akinek nemhogy szakmai kapcsolatai nincsenek, de nem is ismer más kollégiumot. Elég sokan voltak olyanok is, akik legfeljebb különböző kollégiumi rendezvények (például sport-versenyek) alkalmával találkoznak más kollégistákkal és más kollégiumok nevelőivel. És viszonylag kevés olyan nevelőtanárral találkoztunk, aki szakmai tapasztalatszerzés céljával járt más kollégiumokban. Ugyancsak ritkán számoltak be a nevelőta-

nárok arról, hogy szakmai továbbképzéseken vettek részt, amely alkalmat teremthetett volna más nevelőtanárokkal való megismerkedésre.

Összességében tehát a nevelőtanárok „szakmai élete” meglehetősen „szegényesnek” mondható. A beszélgetések alapján az a benyomásunk, hogy ahhoz képest, hogy munkahelyükön milyen komplikált és nehéz pedagógiai feladatokat kellene megoldaniuk, sem ők maguk, sem vezetőik és intézményeik fenntartói nem tulajdonítanak túl nagy jelentőséget szakmai fejlődésüknek és továbbképzésüknek.

A tanulmány az NSZI és az Oktatáskutató (később Felsőoktatási Kutatóintézet) 2003 őszén végzett kutatása alapján készült, amelyet 191 olyan középfokú diákotthonban folytattunk, ahol szakközépiskolás és szakmunkástanuló gyerekek laknak. Az intézmény-minta régióra, településtípusra, fenntartóra és szakmacsoportra volt reprezentatív. A kutatás keretében kérdőív készült az igazgatókkal, valamennyi intézményben öt-öt 11. évfolyamos szakközépiskolással és szakmunkástanulóval, akik kiválasztása az adott kollégiummal együttműködő szakmai iskola főbb szakmacsoportjaihoz igazodott. Interjú készült továbbá 40 tanulóval (húsz-húsz 11. évfolyamos szakmunkástanulóval és szakközépiskolással) és 40 kollégiumi nevelőtanárral.

Az Osiris Kiadó könyveiből